

MENNEK A VONATOK

Allok az udvaron a göcsörtös birsalmafa alatt. Mindösze egy könnyű nyári ing van rajtam, bár szeptember végén a hűvös levegő már borzongásra készítet. A birsalmának olyan súlyos az illata, mint az őszi esőké. Hull, hull rám, s én vesémig szívom ezt az édesen kesernyés, füsthöz, városi levegőhöz szokott orromnak egzotikus illatot. A folyó felől a vízi világ késői hangversenye szól: békák koncertálnak, fáradhatatlanul ismételve primitív dallamukat. Hátam mögött apám nádfedeles háza. A konyhából fény szűrődik ki, melynek pásztájában minden rezzenésre érzékenyen ül a macska. Szeretek itt állni a birsalmafa alatt. Gondolkodásra készítet ennek az egyszerű, nem hivalkodó, de zamatos gyümölcsöt ontó fának a társasága, Már-már példaképet látok benne: feltűnés nélkül, de makacs hittel dolgozni, s a munka eredményének csak a legjavát megmutatni a világnak.

Ebben a percben, mint az ágyúlövés, feldörög a folyón átfektetett híd. A félkilences gyorssteher. Piros Diesel-mozdony rohan a temérdek, megpakolt kocsival, de olyan könnyedén, mint mi gyerekkorunkban a madzagra kötött üres lábossal. A mozdony elején s vezérfülke ablaka mögött olyan parányinak látszik az ember, mintha nem ura lenne a gépnek, csupán visszatükrözné ennek a vörös paripának a szeme.

Alighogy elhúz a teher, ellenkező irányból, Békéscsába felől jön a nemzetközi gyors. A hosszú kígyótest ablakai úgy világítanak, mint gyémántpikkelyek egy mesebeli hulló oldalán. József Attila jut eszembe:

„Így iramlanak örök éjben
kivilágított nappalok
s én állok minden fülke-fényben
és könyöklök és hallgatok.”

Az elrohanó vonatról fátyolként csapódik vissza a bevonuló regruták harsány dala: „... érted leszek rózsám három évig katona.” A következő percben — ahogy fokozatosan elhal a szerelvény acéldübürgése — vízióként elevenedik meg előttem a gyermekkornak az idő hordalékával lassan már betemetődő néhány emléke.

Mennek a vonatok. Ezen a sínpáron, ezen a hidon, amely itt reng, morajlik előttem, alig száz méterre a birsalmafától, ami akkor még hajlékony csemete lehetett. Mennek a vonatok, s a rozsdaszínűvé öregedett vagonok rácsozott nyílásai mögött a halál szomszédságáról árulkodó arcok reménytelen sóvárgása lobog. Fehérek és soványak ezek az arcok. A homlokok csontboltozata előre-bukik, mint a megrokkant épületeké. A szemek olyan rémületet sugároznak, mint a belülről felgyújtott házak ablakai. Mi egy gatyában állunk a sorompó előtt, s a gyerekek őszinte rémületével nézzük, amint lassan, titkokkal megterhelve elgördülnek a vagonok, tengelyükre csavarva a kilométereket. Az állomáson nem állt meg, inkább gyorsított a szerelvény. A jelző zöldet mutatott — szabad volt a pálya. Akkor egész Európában olajozott csapágyakon futott a halál. A minden vonatnak egyformán szalutáló váltóőrök nem tehettek mást, mint szabad pályát adni a vonatnak. Mert láncokkal, huzalokkal a földhöz

kötött parányi tornyuk tövéén szétvetett lábakkal ott állt a „kamerád”, mélyen szemébe húzva a sapkát. S „így iramlanak örök éjben” a vonatok, mennek a halál, a pusztulás felé. Naponta sokszor felmordul a híd, és messze hallik a kanyarból a sín jajdulása. A sorompóór a kis bakterház előtt rémülettel tiszteleg, és becsukja szemét, hogy ne lássa a rácsozott ablakok mögül elővillanó csontarcokat.

Nem laktunk messze az állomástól. Éjszakánként arra ébredtem, hogy felnyög a híd, és tompa döccenéssel futnak az emberekkel megterhelt szerelvények — előttük zöld lámpa, mögöttük pedig az utolsó kocsin hunyorgó piros fény. A mozdonyvezető, aki szememben az istennel egy sorban állott, most nem hajolt ki fekete arcával. Állt komoran, és csodára, fölébredésre várt a rohanó vonaton.

Mentek itt másmilyen vonatok is. Mi, gyerekek, már megszoktuk, hogy délutánonként ott állunk a leeresztett sorompónál. Vékony dongájú gyermekmellünkben a félelem súlyos kalapácsütése döngött, s nagy szuszogva elrobajlott előttünk a teher. Autók, ágyúk, tankok sorakoztak a szerelvényen, s a hátsó kocsikban felvirágozott, de néma katonák ültek. Nem értettük némaságukat. Acélsengésű, férfias dalokat, derűs arcokat vártunk. Ezek az emberek hallgattak.

Este kikaptam otthon. Anyám megtiltotta, hogy az állomásra, a sorompóhoz járjak. Néhány napja ugyanis megállt egy vonat, s míg a mozdony „ívott”, a szerelvényt kísérő őr megfogta az ott ácsorgó, ollóval kopaszra nyírt, dinnyemaszatos G. Gy.-t és bevágta a vagonba. Hiányzott egy embere. A gyerek sivalkodott, de a vasutasok, s a két-három ember nem mert szólni.

Talpam alatt finoman remeg a föld. Olyan finoman, mint egy ideges csödör bőre. Már hallom az erőteljes rohanás hangját, amit felerősít a Körös víztükre. A nádasok között elhallgattak a békák, csak a finom rugózású, súlyos kerekek lenyűgözően sajátos robajlása hallik, amint fölényes biztonsággal futnak át a váltók idegrendszerén. Megütött vashordóként riad fel a híd, s átiramlik rajta az expressz. Itt a vertyogó békák, légbélű nádak és a gerinctelen sás között lőtték agyon a 35 éves P. Dezsőt, a lakatossegédet. Éjjel, víz alatt úszva közelítette meg a dupla őrséggel védett hidat. Hasára kötve, bádogdobozban leforrasztva a robbanószer. Étlen-szomjan, egy napig leste az alkalmat. Észrevették, és kivégezték.

Itt, ezeken a síneken döcögött el 1914-ben a finoman árnyalt lelkű, aranykezü Cs. Laci bátyám, akit csak egy „oktáv” választott el a tökéletes embertől. Fia, a kis Lacika, másfél esztendő volt akkor. A vonathoz az egész család kikísérte, s lélekszaggató sírásba kezdtek, amikor megmozdult a szerelvény. Akkor látták utoljára — a valóságban. Néhány évvel a háború után az unokák egyszer nagy nehezen elcsalták nagymamát a moziba. A híradóban a háborúról készült felvételeket vetítették. Ment a kiéhezett, elcsigázott csapat, s mikor az út mellett megláttak egy tócsát, rávetették magukat. Ittak. Az egyik katonát közlelről mutatták.

— Laci fiam! — tört fel a nagymamából a felismerés rémülete. Ajultan vitték ki a moziból.

Később ezeken a síneken gördült a halálba Laci bácsi fia, akit a második világháborúban kivégeztek. Egy este megszökött a táborból, de útközben meggondolta, s reggelre a létszámmellenőrzésnél már ott volt. A dolog azonban kitudódott. Feletteseai megbocsátottak neki, de a tábori lelkész „példát akart

statuálni”, és az ezredparancsnoksággal fenyegetőzött. Golyó általi halálra ítélték, s a szökevényt kivégezték. A fia akkor volt egyéves. Felesége még évek múlva is kijárt a hadifoglyokkal érkező vonatokhoz. Nem hitte el, amit a bajtársak mondtak a papról. Nem hitte el, hogy egy pap ilyen gonosz lehet. Tiszta lelkű asszony volt, s azt gondolta, mindenki az. De leginkább a papok. A család féltette, mert már a téboly határán járt. Szaladt a katonákkal teli vonat mellett, és férje nevét kiabálta.

Zeng a sín. Tömény az éjszaka, és a vonatok mennek, mennek. A kivilágított ablakok mögött az utasok százai kosarakkal, aktatáskákkal, hegedűvel szerszámosládákkal, horgászbottokkal és minden elképzelhetővel. Lelkükben beforrott a seb. Kihajolnak az ablakon, lélekig szívják az őszi fanyar levegőt, gyönyörködnek a szikraesőben, a körülöttük forduló tájban.

Fázom az egyszál ingben, de még megvárom a féltizes gyorstehert. Az fenséges látvány. Némelyik Diesel-mozdony 100–120 kocsit is visz, megpakolva fával, betonoszlopokkal, gépekkel, kövekkel, s alatta úgy nyög a pálya, mint egy földre szegezett isten. S mikor elfut előttem, beleremegek, s mellemben muzsikává finomul a felemelő félelem kalapácsütése. Még itt rezeg a levegőben a híd dörgése, a vas diadalordítása, de elhalkul az is, s a birsalmafát megborzó szél már a közeli nádas zizegésével elegyíti a csendet.

Tilles Béla: Mi ketten